

Iisalmen Eläkeläiset ry 55 vuotta

Iisalmi 17.10.2018

Kalevi Kivistö, Eläkeläiset ry.:n valtuuston puheenjohtaja

Hyvät ystävät! Eläkeläistoverit!

Olemme viettäneet tänä vuonna Suomen historian traagisimman ajanjakson, vuonna 1918 käydyn sisällissodan muistovuotta. Kolme kuukautta kestänyt sisällissota jälkiseurauksineen oli yhdessä Espanjan kolme vuotta kestäneen sisällissodan kanssa Euroopan historian julmin. Kumpikin aiheutti jälkiseurauksineen kuolonuhreja määrän, joka vastaa noin prosenttia maan silloisesta väestöstä, Suomessa uhreja oli noin 38 000. Lähes 10 000 kaatui taisteluissa ja sama määrä teloituksissa, antautuneina ammuttuina ja murhattuina. Valtaosa uhreista oli punaisia. Vankiloissa virui sodan päätyttyä enimmillään 80 000 hävinneen osapuolen taistelijaa, tukijaa tai työväenyhdistysten luottamushenkilöä. Kaikkiaan noin 3 % väestöstä joutui kohtaamaan joko kuoleman tai vapauden menetyksen.

Muistovuoden tärkein viesti, joka ei ole voinut jäädä keneltäkään huomaamatta, on sodassa hävinneiden ihmisarvon palauttaminen. Rungas ja koko ajan lisääntyvä tutkimus on tuonut esille myös tappiolle jääneiden vilpittömän halun rakentaa itsenäistyvästä Suomesta oikeudenmukainen yhteiskunta. Taide on Sillanpäästä ja Linnasta lähtien ja monille taiteenaloille laajentuen kuvannut ihmisten kokemusten kautta sitä, miten sodan ja leirien kurimukseen joutuneet ovat kohtalonsa kokeneet. Vähitellen ne, joilta ihmisarvo riistettiin vuosikymmeniksi, ovat kuolemansa jälkeen, saaneet sen takaisin. Me kunnioitamme heidän muistoaan parhaiten rakentamalla yhteiskuntaa, jossa kenenkään oikeuksia ei poljeta ja jossa jokaisen luovuttamatonta ihmisarvoa kunnioitetaan.

***

Edustajakokouksemme päätti uudistaa järjestömme ikääntymispoliittisen ohjelman. Tämän ohjelman tärkein viesti on se, mikä muistovuoden viettämisessä on ollut sen ydinsanoma, jokaisen ihmisen ihmisarvon kunnioittaminen. Meidän ikääntyvien ihmisoikeuksia puolustavien erityinen tehtävä on puolustaa jokaisen oikeutta ikäsyrrjinnästä vapaaseen arvokkaaseen elämään. Vanhusten ihmisoikeuksista on puhuttava, niiden puolesta on toimittava ja ikäsyrrjintää on vastustettava kaikkialla, missä sitä ilmenee.

Perustuslakimme mukaan valtiovallan on turvattava kansalaisen perusoikeudet, turvattava toimeentulo ja taattava oikeudet kussakin elämänvaiheessa tarvittaviin palveluihin. Nousevalle sukupolvelle ja yhä enemmän myös aikuisille taataan oikeus maksuttomaan peruskoulutukseen ja yhtäläiset mahdollisuudet saada muuta koulutusta ”varattomuuden sitä estämättä”. Työikäisille taataan oikeus työhön, työsuhdeturvaan ja työsuojeeluun. Meille ikääntyville on erityisen tärkeä 19. pykälän säädös, jonka mukaan ”julkisen vallan on turvattava ... jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä”.

Lain tekstissä ne ovat kuitenkin vasta paperilla. Läheskään aina ne eivät toteudu kansalaisten arjessa.

***

Ensimmäinen edellytys näiden ihmisoikeuksien toteutumiselle on elämisen perusedellytysten, *sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden* takaaminen myös eläkeiässä. EU:n hyväksymänä tiukempuna köyhyysrajana pidetään tulotasoa, joka on puolet kaikkien tulonsaajien mediaanituloista. Kenenkään tulotaso ei saisi, ei myöskään eläkkeellä, jäädä sen alle.

Alkukesällä julkaisi Eläketurvakeskus tutkimuksen eläkeläisten toimeentulosta. Sen tulokset osoittivat, että kymmenes osa eli kaikkiaan 150 000 eläkeläistä kärsii vakavista toimeentulo-ongelmista. EU:n pienituloisuusrajan alle jää vielä suurempi joukko, 174 000 eläkeläistä. Ongelman kohdentumisen voi kiteyttää sanomalla, että toimeentulo-ongelmista kärsivät erityisesti iäkkäät naiset ja nuoret miehet. Edellisillä työura on jäänyt lyhyeksi ja katkonaiseksi matalapalkkaisessa työssä, jolloin työeläkettä on kertynyt vähän. Jälkimäiset ovat nuorina työkyvyttömyyseläkkeelle joutuneita, yhden hengen talouksissa eläviä. Eläkeläisten toimeentulo-ongelmien korjaaminen ja eläkeläisköyhyyden torjuminen ovat jatkuvasti ajankohtaisia tehtäviä. Niinpä eläkeläisjärjestöjen yhteinen etujärjestö EETU esittikin eduskuntaryhmille erityisen eläkeläisköyhyyden vähentämishjelman laatimista.

***

Ikääntyville erityisen tärkeän perusoikeuden, sosiaali- ja terveystalouden ja terveyden edistämisen kannalta on ratkaisevan tärkeää, että ihmisillä on varaa hankkia terveytensä edistämiseen tarvittavat lääkkeet ja että tarvittavat palvelut ovat saatavissa ja saavutettavissa. Viimemainittu toteutuu vain, jos palveluverkko on riittävän tiheä ja että palveluja on niiden tarpeeseen nähden riittävästi tarjolla. Saatavuus taas ei toteudu, jos palvelujen käyttämisen esteeksi on rakennettu sellainen maksumuuri, että palveluja tarvitsevat eivät kykene sitä ylittämään.

Palvelujen tarpeet riippuvat luonnollisesti toimintakyvystä, joka iän myötä useimmiten väijäämättömästi heikkenee. Toimintakyvyn heiketessä elämää vaikeuttavat erilaiset rajoitteet, joiden voittamiseksi tarvitsemme tukitoimenpiteitä. Niitä saamme yhteiskunnan järjestämällä palveluilla, joiden avulla voimme suojella terveyttä ja parantaa sairauksia. Toimintakyvyn tukeminen edellyttää myös tukitoimia arjesta selviytymiseen, erilaisia hoivapalveluja. Niinpä *palvelut* ovat toimeentulon turvan ohella elämän suojelun ja ihmisarvon kunnioittamisen kannalta avainasemassa.

Ikääntyneiden palvelutarve luonnollisesti riippuu toimintakyvystä. Niin kauan kuin toimintakyky on hyvä, kuuluu eläkeläiselle oikeus valtavirran palveluihin alentamalla tarvittaessa asiakasmaksuja. Kun toimintakyky heikkenee, kuuluu eläkeläiselle oikeus tuettuihin palveluihin, esim. kotihoitoon. Kun toimintakyky heikkenee niin, että arjesta selviytyminen edellyttää jokapäiväistä ja kokoaikaista apua, tulee avun tarvitsijalle taata ympäri vuorokautinen hoito. Palveluja ja hoitoa järjestettäessä on kaikissa vaiheissa kunnioitettava jokaisen itsemääräämisoikeutta ja ihmisarvoa.

Palvelujen on oltava myös *laadultaan* sellaisia, että ne turvaavat arvokkaan elämän myös vaiheessa, jossa elämän ylläpitäminen edellyttää tukea ja apua. Kansainväliset sopimuksetkin kieltävät ikääntyvien nöyryyttävän ja epäinhimillisen kohtelun. Siksi vanhuspalvelulakiin on

palautettava sieltä poistettu oikeus ihmisarvoiseen elämään ympärivuorokautiseen hoitoon pääsyn perusteeksi. Siksi viime aikoina esiintyneisiin kotihoidon ongelmiin on reagoitava. Vanhuksen jättäminen heitteille kotiin kuolemaan – josta on viime kuukausinakin saatu murheellisia esimerkkejä - on mahdollisimman kaukana elämän suojelemisesta ja arvokkaan ikääntymisen tavoitteista. Sellaista ei nyky-yhteiskunnassa enää saa tapahtua.

Jotta näiltä ongelmilta vältyttäisiin, on henkilökuntaa oltava riittävästi palveluja antamaan. Liian tiukka henkilöstömitoitus, henkilökunnan puute on suurin laadultaan ala-arvoisen hoidon syy. Jo ohjelmassaan maan hallitus avasi oven hoitajamitoituksen pienentämiselle jo valmiiksi liian alhaisen tason alle. Suositusten alaraja on 0.5 hoitohenkilökuntaan kuuluvaa yhteensä vuorokauden työvuorojen aikana hoidettavaa kohti. Henkilöstöjärjestöt ovat vaatineet sen nostamista 0.7:ään. Hallituksen antama lupa alittaa vielä liian alhaiseksi osoittautunut mitoitus 0.5 tasolta oli tyrmistyttävä.

***

Sosiaali- ja terveyspalvelujemme kohtalo ratkaistaan pitkälle tulevaisuuteen eduskunnan päästessä äänestämään SOTEsta. Milloin se tapahtuu, on vielä hämärän peitossa. Koko nykyhallituksen sote-kompuroinnin perussyy on siinä, että se luopui uudistuksen parlamentarisesta valmistelusta, jolla edellisellä hallituskaudella päästiin uudistuksessa kalkkiviivoille asti. Luopuminen johtui siitä, että ainoana puolueena palvelujen markkinoistamista vaatineelle kokoomukselle raivattiin poliittista tilaa toteuttaa tavoitteensa ns. valinnanvapauden nimissä.

Tästä poliittisesta kaupankäynnistä on seurauksena uhka uudistuksen kahden keskeisen tavoitteen menettämisestä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen ei voida liittää alkuperäisen tavoitteen edellyttämällä tavalla yhteen, koska sosiaalipalveluihin kuuluvia, virkavastuulla hoidettavia viranomaistehtäviä ei voida antaa yksityisille. Ja kun perusterveydenhoidon ja erikoissairaanhoidon tuottaminen voidaan osoittaa eri tahoille, perusterveydenhoito myös yksityisille erikoissairaanhoidon pysyessä julkisen vallan hoitamana, menetetään mahdollisuus yhdistää ne saumattomaksi hoitoketjuksi.

”Pörriäiset” ja muut suuryritykset eivät ole myöskään kiinnostuneita alueista, joissa on pieni ja paljon palveluja tarvitseva, vähävarainen väestöpohja. Siksi myös alueiden välinen eriarvoisuus kasvaa eikä supistu, kuten alun perin piti tapahtua.

Ns. valinnanvapaudesta on järjestetty myös joitakin paikallisia kokeiluja. Yksityisille annettiin neljällä alueella lääkärin vastaanotto toimintaa 300 euroa asukasta kohti eli puolet enemmän kuin terveyskeskusten saama asukaskohtainen korvaus. Tulokset kertoivat asiakkaiden tyytyväisyydestä, koska he pääsivät lääkärille. Varmasti he olisivat vielä tyytyväisempiä, jos sama rahamäärä ja samat lääkäriresurssit osoitettaisiin myös terveyskeskuksille. Yhdessä tapauksessa, Jyväskylässä, yksityisille annettiin sama asukaskohtainen rahamäärä kuin julkisen puolen terveyskeskuksillekin. Niinpä Pihlajalinna vetäytyikin kokeilusta vetoamalla liian pieniin resursseihin. Kokeiluista on helppo saada haluttuja tuloksia, jos kokeilussa mukana oleville annetaan kovin erilaiset taloudelliset edellytykset järjestää palveluja.

Uudessa sotessa rahoitus kulkee valtion kautta. Lakiesityksen mukaan valtio ei kuitenkaan aio antaa sote-palveluihin lisärahoitusta niin kuin se antoi kokeilussa mukana oleville yksityisille. Päinvastoin: valtio sanoo pienentävänsä rahoitusta 3 miljardilla eurolla siitä tasosta, joka nykyisellä palvelutasolla toteutuisi. Lopputuloksena olisi rahoituskriisi. Ja mikä olisi kriisin ratkaisu: asiakasmaksujen korottaminen, vaikka ne jo nyt ovat Suomessa Pohjoismaiden korkeimmat. Palveluista ja lääkkeistä perittävät asiakasmaksut rasittavat erityisesti eläkeläisten taloutta, maksaahan niitä kolme neljästä 75 vuotta täyttäneestä. Ne vaikuttavatkin ratkaisevasti pienillä eläkkeillä sinnittelevien toimeentuloon.

Asiakasmaksujen nousu romuttaisi jälleen yhden keskeisen perusoikeuden ja sote-uudistukselle alun perin asetetun tavoitteen: palvelujen saatavuuden parantamisen.

Eli kaikki uudistuksen alkuperäiset tavoitteet kääntyvät pääläelleen, jos mennään nykyhallituksen nuottien mukaan. Parasta olisi viheltää peli poikki ja palata valmistelussa uudistuksen alkuperäisiin tavoitteisiin.

***

Hallitus valmisteleeikin parhaillaan esitystä sosiaali- ja terveystalouden asiakasmaksuista. Ikääntyneimpien, pieniä eläkkeitä saavien, usein yksinäisten vanhusten joukossa on eniten niitä, joilta jäävät lääkkeet ostamatta ja jotka maksumuuri jättää palvelujen ulkopuolelle varojen puutteen takia.

Maksuja pyritään kohtuullistamaan maksukatoilla. Katot on määritelty erikseen lääkkeiden (603,15 euroa), palvelujen (683 e) ja matkojen (300 e) osalta. Nythän katot ovat yhteensä 1588,13 euroa vuodessa eivätkä hammaslääkärikulut niihin sisälly lainkaan. Useimmiten samat ihmiset käyttävät näitä kaikkia, siksi vuosittaisen maksukaton pitäisi olla yksi ja yhteinen ja sen pitäisi sisältää myös hammaslääkäriin palkkiot. Yhteenlaskettu katto ei saisi ylittää takuueläkkeen/kk määrää. Ja vaikka terveyskeskusten käyntimaksut muodostavat maksukertymästä pienen osan, ovat ne kuitenkin hoitoon hakeutumisen ensimmäinen kynnyksen. Jos se jää ylittämättä, jää sairauden muukin hoito herkästi saamatta. Siksi terveyskeskusten käyntimaksut tulisi poistaa. Tässä asiassa maan pääkaupunki on näyttänyt hyvää esimerkkiä.

Maksupolitiikka osaltaan osoittaa, halutaanko perustuslain kirjaimessa kauniisti todettuja periaatteita palvelujen saatavuuden turvaamisesta käytännössä toteuttaa.

***

Perustuslaissamme luvataan myös turvata jokaiselle oikeus asuntoon. Vanhusten hoidon painopisteen siirtyessä koko ajan voimakkaammin kotihoitoon, tulee asunnon varustelu asukkaalle toimintakuntoa vastaavaksi yhä tärkeämmäksi. Poliittikan seurauksena joutuvat yhä huonokuntoisemmat vanhuksat asumaan kotona. Siksi *asuntojen esteettömyyteen* on panostettava. Yhteiskunnan on tuettava asuntojen kunnostamista sellaisiksi, että niissä pystytään asumaan toimintakyvyn heiketessä.

Asumista on myös tuettava asumisen kustannuksia alentamalla. KELAn *asumistuen* heikentämishankkeista on luovuttava. Tuettavan vuokran enimmäismäärää on nostettava, koska

vuokrat ovat liian usein karanneet paljon tukeen oikeutetun vuokran enimmäismäärää suuremmiksi.

***

Yksi aikamme ilmiö on teknologiausko. Sen myötä on ryhdytty puhumaan *hyvinvointiteknologiasta*, mikä näkyy erityisesti tietotekniikan kaikkivoipaisuuden korostamisena. On syytä muistaa, että tietotekniikan hallinta on myös sukupolvikysymys. Kansalaisille tarpeellisen asioinnin järjestäminen vain tietotekniikan avulla on todellisuudessa ikäsyrjintää.

Teknologia tarjoa monia hyviäkin mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi hälytysjärjestelmiä kiireellisen avun saamiseksi paikalle. Kotiin voidaan asentaa varojärjestelmiä sähkölaitteisiin tai hälytyslaitteita esimerkiksi kaatumisen varalle.

Sen sijaan mennään hyvin kyseenalaiseen suuntaan, jos puutteellisia hoitamitoituksia perusteellaan sanomalla, että teknologia tulee korvaamaan hoitajien työtä. Kehitellään robotteja, jotka voivat korvata kotieläimiä tai jopa syöttää vanhuksia.

Aina on muistettava, että tekniikka ei koskaan voi korvata inhimillistä kontaktia, lämpimiä käsiä.

***

Hyvinvoinnin aineellisten edellytysten ohella tärkeää on myös *henkinen hyvinvointi* ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja kehittäminen. Ne ovat myös paras lääke suomalaisen ikääntymispolitiikan yhä kipeämpään ongelmaan, yksinäisyyteen.

Hyvän vanhuuden turvaamisen avainsana on *aktiivinen elämänote*. Se voidaan turvata ylläpitämällä sosiaalisia suhteita. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen taas edellyttää mahdollisuutta osallistua itselleen kiinnostaviksi ja läheisiksi koettujen yhteisöjen toimintaan. Eläkeikäisille luontevaa on osallistuminen eläkeläisjärjestöjen toimintaan. Toimintakykyisimmät voivat osallistua myös vapaaehtoistyöhön. Arvokkaita vapaaehtoistyön tapoja ovat esimerkiksi järjestöjen luottamustehtävien hoito, kerhojen ja harrastusryhmien vetäminen ja jäsenten osallistaminen erilaisiin kulttuuritilaisuuksiin.

Joka tapauksessa kaikenlainen osallistuminen yhteiseen toimintaan on paras tapa ylläpitää hyvän vanhuuden turvaavaa aktiivista elämänotetta. Järjestömme on tehnyt tätä työtä kohta kuusi vuosikymmentä ja tämän toiminnan moottoreina ovat olleet kaikki jäsenemme, kukin voimiensa mukaan. Tässä arvokkaassa työssä toivotan juhlivalle järjestölle onnea merkkipäivän johdosta ja kaikille järjestön ystäville ja sen toimintaan osallistuville voimia ja menestystä!